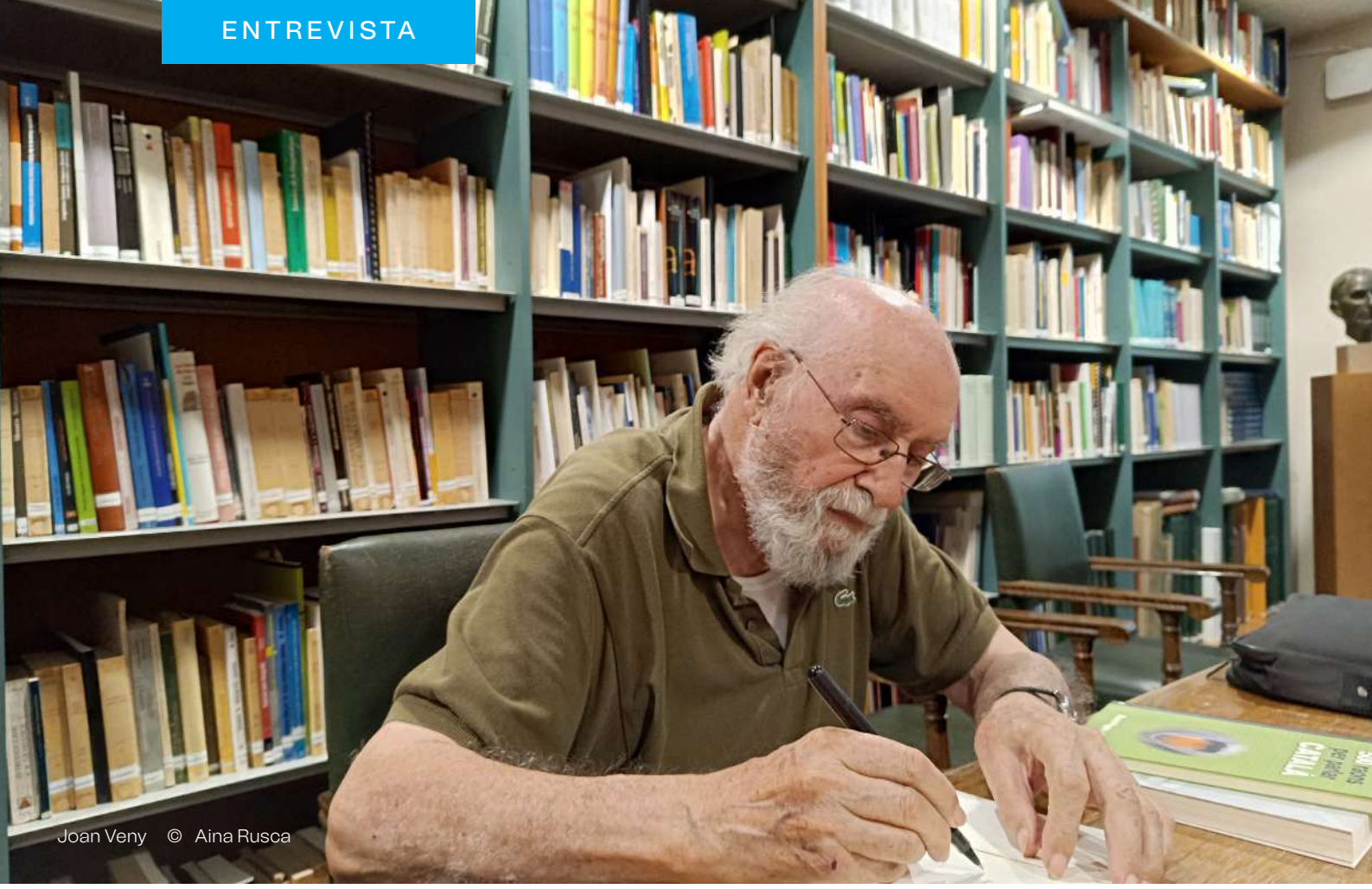

Joan Veny © Aina Rusca

Joan Veny i Clar: passió per les paraules

Per David Pagès i Cassú

Joan Veny i Clar (Campos, 1932) és considerat sobretot dialectòleg, però ha excel·lit també en els camps de l'etimologia i la història de la llengua. És un home enamorat de les paraules, «un campió de la diversitat dins la unitat» i, especialment, una persona bona i generosa. En aquesta entrevista parlem de la llengua catalana, dels dialectes que la conformen, de les obres del protagonista..., però també de la seva trajectòria professional i de la vida en general. Ens trobem a la seu de l'IEC pocs dies abans que el Dr. Veny se'n vagi a Mallorca a passar uns quants dies de repòs.

Sou fill de Campos. Molta gent creu que aquest topònim és un nom castellà, però no és així: quan va arribar el rei Jaume I a Mallorca ja hi havia Campos.
Efectivament, el nom ja es troba en dues bul·les del segle de la conquesta. El nom és un descendent del llatí *campus* (o l'acusatiu *campos*), que volia dir 'planúria', com correspon a l'estructura geogràfica del terme. Fins i tot el gentilici *campaner* designa inicialment el que és propi del camp o que hi viu solitari (i no el de 'tocador de campanes', evidentment d'un altre origen).

Quan teníeu setze o disset anys rebéreu un encàrrec decisiu en la vostra trajectòria professional i que us despertà la passió per la llengua. Amb un company féreu una monografia històrica d'una església rural, Sant Blai, a 3 km de Campos. Què va suposar, per a vós, aquell encàrrec?
La preparació d'aquella monografia va significar un primer contacte amb la història, concretament del meu poble, i, encara més, amb la llengua que aquest no solament parlava sinó que també escrivia, cosa que ens era interdita en l'època franquista. Allò va ser la revelació d'un tresor amagat l'estudi del qual esdevindria la passió de la meva vida. Arran d'aquell «descobriment» em va interessar cada vegada més el coneixement de la nostra varietat de català, incrementada pels llibres que em va regalar l'oncle, el teatí Antoni Veny, llibres religiosos la major part, però també de la literatura insular amb autors com Costa i Llobera o Joan Alcover, fins i tot Ramon Llull, amb una *Vida coetània* que em va posar en contacte amb les meravelles del català medieval, que imitaria arran d'unes excursions fetes amb amics.

Allò va ser la revelació d'un tresor amagat l'estudi del qual esdevindria la passió de la meva vida.

Un altre moment decisiu devia ser quan anàreu a la Universitat de Barcelona i coneguéreu el professor Antoni M. Badia i Margarit. Ens podríeu parlar del seu mestratge i de la seva influència envers la vostra trajectòria i obra?
El contacte amb Antoni M. Badia Margarit va ser decisiu en la meva trajectòria professional. Al mestratge a les aules universitàries d'un professor jove, bon expositor, zelós de transmetre als alumnes el seu entusiasme per la matèria que explicava, s'hi sumava l'organització d'excursions al bell paisatge català, on s'alternava l'esbarjo amb la toponímia en una atmosfera d'amable convivència. Ens convidava a fer exposicions quinzenals sobre temes lingüístics i despertava vocacions cap a la recerca filològica que fructificava en forma de tesis i tesines. El seu afecte per la meva persona es feia palès quan m'incorporava com a professor adjunt a la seva càtedra, m'aconseguia una beca per a ampliar estudis a la Universitat de Lovaina o m'ajuntava a l'equip del projecte *Atles Lingüistic del Domini Català*, del qual esdevindria més tard l'únic responsable.

També estudiàreu a la Univiersitat de Poitiers...
El sojorn a Lovaina em va fer possible el treball dialectològic amb el professor Sever Pop, prestigiós dialectòleg romanès acollit per aquella universitat, i, a més, a través de freqüents visites a la Biblioteca del Departament, de conèixer una bibliografia romànica que no es trobava a Barcelona, la qual va

Joan Veny © Cosme Aguiló

ampliar els meus coneixements sobre la matèria i que va conèixer un fruit concret en l'article sobre descendents romànics del llatí *talentum*, la meva entrada, a vint-i-tres anys, en el concert de la romanística. L'estada a Poitiers obeïa sobretot a la necessitat de perfeccionar el meu francès de cara a unes oposicions a càtedra d'institut, que vaig poder guanyar el 1960.

I poc temps després, el 1956, us doctoràreu en filologia romànica, amb una valuosa tesi doctoral sobre els paral·lelismes lèxics en els dialectes catalans.

Durant la carrera (filosofia i lletres, especialitat filologia romànica) vaig establir contacte amb Germà Colón, que havia acabat els estudis universitaris feia dos anys, amb el qual comentàvem característiques comparades del seu parlar castellonenc amb el meu mallorquí, ampliades amb el contacte de la família Roig, d'Ulldecona (Montsià), que em van suggerir el tema de la tesina, ampliada després en tesi doctoral sobre els paral·lelismes entre el català occidental, especialment el valencià, i el balear, que, tot i pertànyer a dos blocs dialectals diferents, manifestaven concomitàncies que atribuïa a factors d'arcaisme.

Està ben establerta la idea que no hi ha dialectes superiors ni inferiors i que tots sumen i enriqueixen la llengua?

Des d'una perspectiva estrictament lingüística és així, no hi ha uns dialectes de rang superior a uns altres: la dialectologia els estudia i els seus estudiosos s'apassionen amb les seves característiques, provocades pel relleu, el veïnatge, la història, les diferències socials, la creativitat, etc.; la consideració popular en alguns casos de contacte estret de llengües pot generar un concepte d'autoodi, de menysvaloració de la pròpia varietat, com passa en parlars de frontera. També la política lingüística, selectiva, pot fer creure que hi ha parlars menys «bons».

Els dialectes van perdent terreny? I si és que sí, què comporta aquest fet?

Tota llengua viva, amb els seus dialectes, no és un sistema immòbil, sinó que va canviant a través dels segles; fins n'hi ha que desapareixen. Els factors històrics hi tenen un paper important. Els dialectes de la nostra llengua han experimentat alteracions en els seus sistemes; en primer lloc, com a evolució interna, pròpia (compareu, per exemple, el català del segle XIV amb el del segle XVI); però també per factors externs: a causa de la pressió del castellà a través de l'administració, l'escola, la literatura, el català es va veure, amb intensitat vària, envaït d'aquelles interferències, que també van afectar el català septentrional amb el francès, i l'alguerès amb l'italià. Un altre factor recent de recessió social de la llengua pròpia és l'allau immigratòria; per contra, després de la guerra del 36, quan la immigració era més escassa, vam assistir a una brillant integració.

La consideració popular en alguns casos de contacte estret de llengües pot generar un concepte d'autoodi.

Un tema de debat sempre viu és la relació que hi ha d'haver entre el català estàndard i les variants de la llengua. Quina ha de ser, segons el vostre parer?

És el problema que alguns han volgut veure entre llengua històrica i llengua estàndard, perfectament compatibles. Aquesta es nodreix de la primera, seleccionant elements, aparcant-ne d'altres, introduint-ne de nous, teixint així un model de

llengua que, tot i donar un cert protagonisme al català central, incorpora en el sistema elements dialectals segons criteris d'extensió territorial, tradició, expressivitat, etc., elements amb funció d'opcionalitat i també de substitució dels que no són genuïns; l'absència de gran diferències diatòpiques en el català pel fet de contenir dialectes constitutius, sobretot des del llatí, i dialectes consecutius, facilita la formació d'un model altament participatiu, composicional. L'IEC, a través de la Secció Filològica, ha posat els mitjans amb aquest objectiu (DG, DIEC, *Dicc. descriptiu*, *Dicc. essencial*, *Proposta d'estàndard oral*, *Gramàtica de l'IEC*).

Sou l'autor d'*Els parlars catalans*, un llibre essencial per a la dialectologia catalana, síntesi de la variació dialectal de tot l'espai dels Països Catalans. En deveu estar especialment satisfet. Ens en podríeu explicar breument els orígens?

L'any 1978 l'Editorial Dopesa, avui desapareguda, va encarregar-me un llibret sobre la variació dialectal. Ja tenia l'experiència de l'ensenyament de l'assignatura de dialectologia catalana, per encàrrec del meu enyorat amic Antoni Comas, des de l'any 1970, i en cosa d'un mes vaig procedir a redactar-lo, servint-me de la bibliografia del moment i de la meva experiència de contacte amb els dialectes. L'èxit del llibre (tretze edicions) és imputable a la inexistència d'un manual semblant aleshores i al fet que a batxillerat hi havia en el programa de llengua un apartat important dedicat a la dialectologia;

Joan Veny nomenat Doctor Honoris Causa per la UIB, 2016
© Damià Prohens

obra millorable, com es pot veure en l'obra de Mar Massanell, *Dialectologia catalana* (2015), en la qual vaig col·laborar.

***L'Atles Lingüístic del Domini Català* és un projecte colossal. Quins són els seus principals actius?**

Es tracta d'un projecte exposat l'any 1953 per Badia i Colón però que, per circumstàncies diverses, vaig heretar com a responsable i impulsor, ajudat en les enquestes fetes entre 1960 i 1974, en 190 poblacions, per Joaquim Rafel, Joan Martí Castell, Lídia Pons, més tard Montserrat Badia, i publicat a l'IEC, amb la codirecció de Lídia Pons, l'assessorament cartogràfic de Pedro Monzo i l'eficaç col·laboració de les tècniques de l'IEC, Núria Jolis i Montserrat Roma. Les novetats de l'obra eren, en l'etapa recol·lectora de materials: treball en equip, enquesta indirecta, registres de cultura popular, gravació magnetofònica (vam ser pioners d'aquest mètode a la península Ibèrica), recull d'etnotextos; en la fase d'explotació de dades: formació d'una base de dades, publicació en paper (nou volums) i en línia. Obra rebuda elogiosament per la romanística.

Ens agradaria que ens parléssiu també del *Petit atles lingüístic del domini català*.

Mentre preparàvem el tercer volum, vaig tenir la idea de fer el *Petit atles lingüístic del domini català*, un atles interpretatiu que presentava mapes poligonitzats, amb les àrees lingüístiques en color, acompanyades d'un comentari lingüístic sobre l'espai, origen, evolució, canvis de cada mot o cada tret fonètic, morfològic o sintàctic; cada comentari acaba amb el mot o mots del conjunt dialectal que han passat a la normativa.

Quines tres receptes suggeriríeu per a augmentar l'ús social del català?

No soc sociolingüista. Insinuaria una nova formació dels professors de cara a un ensenyament amb una majoria d'aprenents poc interessats per a familiaritzar-se amb el català; noves mesures per a l'ús predominant del català, l'única llengua pròpia del territori, com és ara la de la disponibilitat lingüística i l'exigència del coneixement del català per a accedir a càrrecs públics i a treballs d'empreses privades.

> Un altre factor recent de recessió social de la llengua pròpia és l'allau immigratòria.

Què els diríeu, als actuals governants de les Balears, en relació amb el català, la llengua pròpia de les Illes?

Que no posin traves al que ha estat una conquesta de l'espai de la llengua pròpia, que ha de ser llengua preferent, amb més de set-cents anys d'història a les Illes, amb respecte envers la llengua sobrevenguda.

Digueu-nos un somni que us agradaria que s'acomplís.

Seria bonic que, superant ambicions polítiques i processos històrics cancel·lables, els Països de llengua catalana poguessin ser una realitat.

«Perseguir els avatars de cada paraula és una labor detectivesca apassionant.» Molts d'anys i bons i aquest que no compt!, benvolgut professor Veny. ✪